

Aziz Mahmud Hüdâyî Adına Kayıtlı *Mevlid-i Şerîf ve Mi'râciye* Risâlesi

İbrahim AKSU*

ÖZET

Aziz Mahmud Hüdâyî Adına Kayıtlı *Mevlid-i Şerîf ve Mi'râciye* Risâlesi

Bu makale, Aziz Mahmud Hüdâyî'ye atfedilen *Mevlid-i Şerîf ve Mi'râciye* adlı risâlenin günümüz imlasına aktarımını amaçlamaktadır. XVI. yüzyılda yaşamış olan Aziz Mahmud Hüdâyî Celvetî tarikatının kurucusudur. Risâle tek nüsha olup, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi, Hüdâyî Efendi Bölümü'nde yer almaktadır. Sekiz varak olan bu risâlede, Hz. Muhammed'in mânevî âlemde yaratılışı, yeryüzünde zuhuru, mi'râcı ve bazı mucizeleri hakkındadır.

Anahtar kelimeler: Aziz Mahmud Hüdâyî, Celvetiye, Mevlid, Mirac.

ABSTRACT

The *Risala* Attributed to Aziz Mahmud Hudayi entitled *Mawlid-i Sharif and Mi'râjiya*

This work aims to transcribe the treatise (*risala*) attributed to Aziz Mahmud Hudayi which is called "Mawlid-i Sharif and Mi'râjiya". Aziz Mahmud Hudayi lived in 16th century and he is the founder of the Jalwatiyyah order. This is the only copy of the *Risala* which can be found in Hacı Selim Ağa Library in Istanbul. This 8 folio-*Risala* is about the creation of the prophet Muhammed in spiritual world, his earthly birth (*mawlid*), his ascent to heaven (*mi'raja*) and one of his miracles.

Key words: Aziz Mahmud Hudayi, Jalwatiyyah, Mawlid, Mirac.

Bir âlimin veya fikir adamının düşünce sistemini, olaylara bakışı ve onları nasıl anlamlandırdığını net bir şekilde tespit için, kaleme aldığı eserlerin, yazıların tımarının göz önünde bulundurulması gerektiği aşikârdır. Bu gereklilik, müellifin kütüphane raflarında kalan eserlerinin neşredilmesi ve bu sayede ilim dünyasının bu eserlerden faydalanır hale gelmesi ameliyesini de beraberinde getirmektedir. Bu makale de, zikredilen gayeye mâtuf olarak hazırlanmıştır.¹

Bu makaleyle, XVI./XVII. yüzyıllar içerisinde yaşamış olan meşhur mutasavvıf Üsküdarlı Aziz Mahmud Hüdâyî'nin (948/1541-1038/1628) *Mi'râciye*² adlı

* Marmara Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi.

¹ Bu makalenin hazırlanmasında büyük desteğini gördüğüm, Doç. Dr. Safi Arpaguş'a teşekkürü bir borç bilirim.

² Müellif, Arapça ve Türkçe kaleme aldığı birkaç eserde bu konuları müstakil başlıklar altında incelemiştir. Fakat muhteva bakımından, kısmen de olsa, diğerlerinden farklılıklar içermesi ve diğerlerine oranla daha fazla ayrıntıya yer vermesi, müellifin bu konulara bakışını net olarak anlamak için bu eserin de göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmıştır. Belirtmek gerekir ki, risâlenin tek bir yazma nüshasının bulunması, bu nüshanın da Hüdâyî'nin vefatından yaklaşık bir yüzyıl sonraya ait olması, risâlenin Hüdâyî'ye atfı noktasında bazı soru işaretleri doğurmaktadır. Nitekim H. Kamil Yılmaz, bu risâle ile ilgili olarak şunları kaydetmektedir:

risâlesi, günümüz imlâsına aktarılmak suretiyle, ilim dünyasının istifadesine sunulmuş olmaktadır.³ Eserde, başlıkta belirtilen konuların yanında, Hz. Peygamber'in nûrunun âlem-i ervâhtaki yaratılışından ve Hz. Peygamber'e ait bir mucizeden de bahsedilmektedir. Şu halde, her ne kadar müstakil başlıklara ayrılmasa da, risâlenin dört bölümden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Risâlenin günümüz imlâsına aktarımıyla ilgili takip ettiğimiz usûle gelince; sa-deleştirilmeye gitmedik ve mümkün olduğu kadar da metne müdahil olmamaya çalıştık. Bununla birlikte bazı kelimeleri günümüz söyleyişine uygun hale getirdik: Ana/ona, andan/ondan, edicek-edince, kim/ki, kimesne/kimse, ol/o gibi. Bu risâlede yer almayan fakat müellifin diğer eserlerinde değindiği, konuyla ilgili ayrıntı ve açıklamaları ise dipnotlarda belirttik. Son olarak da, müellifin bu risâlede yararlandığı kaynakları, başta âyet ve hadisler olmak üzere, mümkün mertebe tespit etmeye çalıştık. Metindeki ifadelerin lafzen karşılıklarını bulabildiysek onlara, bulamadıysak mana itibariyle en yakın olanlarının yer aldığı kaynaklara atıflarda bulunduk.

[8^b] Üsküdârî Mahmûd Efendi Hazretlerinin Mevlid-i Şerîfleri ve Mi'râciyeleri

Bismillâhirrahmânirrahîm

Sübhâne'l-lezî esrâ bi abdihî leylen mine'l-mescidi'l-harâmi ile'l-mescidi'l-aksa'llezî bâreknâ havlehâ li-nuriyehû min âyâtina innehû huve's-semî'u'l-basîr.⁴

Allah Sübhânehû ve Teâlâ Kitâb-ı Kerîm'inde, Kelâm-ı Kadîm'inde buyurur ki, *Sübhâne'l-lezî* tenzih şol Kâdir-i Mutlak içindir ya'nî cemî'-i uyûbdan müberrâ

“Mi'râc hâdisesini âyet ve hadislerin ışığında anlatan mensûr küçük bir risâledir. Üsküdar-Hacı Selim Ağa Kütüphanesi-Hüdâyî Efendi 262/2'de bulunan (1115/1703) târihli nüshasının başında her ne kadar *Mevlid-i Şerîf ve Mi'râciye* ibâresi varsa da sâdece *Mi'râciye*'den ibârettir. Gerek *Osmanlı Müellifleri (V187)* gerekse *Külliyât-ı Hazret-i Hüdâyî* bu nüshadaki kayda aldanarak Hüdâyî'nin mensûr bir mevlidinden (krş. *Şemâilü'n-nübüvve*) bahsetmekte iseler de biz Hüdâyî'nin böyle müstakil bir eserine rastlayamadık.” H. Kamil Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdâyî –Hayatı, Eserleri, Tarikatı–*, İstanbul: Erkam, 2004, s. 120, 121. Tezeren de bu risâleye işaret etmekle birlikte herhangi bir değerlendirmede bulunmaz: Ziver Tezeren, *Seyyid Aziz Mahmud Hüdâyî –Hayatı, Şahsiyeti, Tarikatı ve Eserleri–*, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. Basımevi, 1984, I, s. 80, 81. Biz nüshadaki kaydı dikkate alarak risâleyi yayına hazırladık.

³ Risâlemiz tek nüsha olup, Hacı Selimağa Kütüphanesi, Hüdâyî Efendi, nr. 262'de *Mektûbât ve Mevlid-i Şerîf ve Mi'râciye* adıyla kayıtlı olan, yeşil bez kaplı kağıt bir cilde sahip defterin içinde bulunmaktadır. Defterin dış kısmı 200×150, iç kısmı ise 170×142 mm. ebatlarındadır. Baş ve son kısımlarında boşluklar bulunan defterin içinde –bizim çalıştığımız eserden başka– Aziz Mahmud Hüdâyî'nin, kendisinin müntesibi olan Halil Paşa'ya yazdığı mektuplar ve Celvetiyye tarikatı ile alakalı yazılmış iki adet manzûme yer almaktadır. Risâle, defterin 8^b-16^a varakları arasında olup satır sayıları muhtelifdir. Eser, rika hattıyla, Yahyâ b. Ya'kub tarafından, 1115/1703 senesi Rebû'l-evvel ayının sonunda istinsâh edilmiştir. Yalnız, içinde yer aldığı defterden ve yazısından hareketle risâlenin yakın dönemde bir kez daha istinsâh edilmiş olduğunu söyleyebiliriz. Fakat eserde bu ikinci istinsâhın kaydı bulunmamaktadır.

⁴ el-İsrâ, 17/1.

olan Kâdir-i Mutlak, *esrâ bi-abdihî* kulunu seyr ettirdi, *leylen* gece içinde, *mine'l-mescidi'l-barâmi* Mescid-i Harâm'dan, *ile'l-mescidi'l-aksâ* Mescid-i Aksâ'ya dek, *ellezî* ancılâyn Mescid-i Aksâ ki, *bâreknâ havlebû* etrafını mübârek eyledik, zâhîren eşcâr ve enhâr ile, bâtînen ibâdât-ı enbiyâ ile, *li-nuriyehû* abd-i mukarrebinde göstermeden ötürü, *min âyâtinâ* âyâtümüzü ya'nî acâib-i melekûtumuzu, *innebû* tahkîkan Allah Sübhânehû ve Teâlâ, *huv'e's-semî'u* cemî'an akvâl-i Muhammed'i işiticidir, *el-basîr* Hazret-i Muhammed'in ef'âlini görücüdür. Ona göre cenâb-ı pâkine ve mahall-i kerâmâtına takrîb eyler yoktur.

[9^a] Kerâmât ve izzet o sultân-ı mahbûb-ı ilâhî olup, enbiyânın efdali olduğundan neş'et-i rûhânîleri ile mukaddem-i küll, neş'et-i cismânîleri ile hâtem-i rusûlden sonra gelmeleri, cümlesinin merâtibini câmi' olduğundandır. Meselâ, birkaç devâir farz olursa âhîr çekilen dâire cümleyi muhît olur.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ, Hazreti Peygamber'in (s.a.v.) rûh-ı şeriflerini halk etmeye irâdât-ı aliyyeleri taalluk edince kendi pâk nûrundan bir mikdâr nûr ifrâz eyledi. Rûh-ı şeriflerini o nûrdan ifrâz eyledi.⁵ Hakikat-ı Ahmediyye Zât-ı Ahmediyye'den mukarrerdir. Ahmed'e mîm-i imkân vaz' olundu, Hâlık'la mahlûk beynini fark için. Bu gökler ve yerler ve arş ve kürsi ve cennet ve mîzân halk olunmadan üç yüz ve yirmi dört bin yıl mukaddem Peygamber hazretlerinin rûh-ı şeriflerini halk eyledi. Sûret-i rûhaniyelerini âlem-i dünyâda olan sûret-i cismâniyyeleri gibi ahsen sûrette halk eyledi. Mübârek başları(nı) hidâyetten, mübârek boynunu tevâzû'dan halk eyledi. Mübârek gözlerini hayâdan, mübârek yüzlerini yakînden halk eyledi. Mübârek yanağını muhabbetten, mübârek lisânını sıdktan, ağzını sabırdan halk eyledi. Dahi mübârek göğsünü nasihatten, mübârek karnını zühdden halk eyledi.⁶ Kalb-i şeriflerini verâ'dan halk eyledi. Mübârek dizlerin havftan, mübârek ayakların istikametten halk eyledi. Çün bu üslûb üzere o sultânın rûhunu halk eyledi. Ondandır on iki hicâb halk eyledi. Rûh-ı şerifleri her hicâba kadru mâ-şâallah eklendi.⁷ Ondandır Şecere-i Yakîn ulu bir ağaç halk ey-

⁵ Ebu Abdullah Muhammed b. Abdurrahman, *Delâil-i Hayrât Şerhi* (şerh. Kara Davud, sad. Abdülkadir Akçiçek), İstanbul: Rahmet Yayınları, tsz., s. 117.

⁶ Kara Davud, s. 119.

⁷ Hüdâyî Hazretleri bu on iki hicâbın isimlerini ve Hz. Peygamber'in bu hicaplarda ne kadar süre kaldığını *Ahvâlü'n-nebiyyi'l-muhtâr* adlı eserinde şu şekilde açıklamaktadır: Birincisi kudret hicâbı, orada on iki bin sene kaldı. İkincisi azamet hicâbı, orada on bir bin sene kaldı. Üçüncüsü minnet hicâbı, orada on bin sene kaldı. Dördüncüsü izzet hicâbı, orada dokuz bin sene kaldı. Beşincisi saâdet hicâbı, orada sekiz bin sene kaldı. Altıncısı kerâmet hicâbı, orada yedi bin sene kaldı. Yedincisi menzil hicâbı, orada altı bin sene kaldı. Sekizincisi hidâyet hicâbı, orada beş bin sene kaldı. Dokuzuncusu nübüvvet hicâbı, orada dört bin sene kaldı. Onuncusu rif'at hicâbı, orada üç bin sene kaldı. On birincisi nûr hicâbı, orada bin sene kaldı. On ikincisi şefaât hicâbı, orada bin sene kaldı. Bkz. Hacı Şelimağa Ktp., Hüdâyî Efendi, nr. 279/2, vr. 1^b-2^a. Ayrıca bkz. Kara Davud, s. 120-121.

ledi. O ağacın dört ğusnu var idi. O dört budak, dört merâtibe işaretir.⁸ O ağacın üstüne rûh-ı şeriflerini vaz' eyledi. Kırk bin yıl o ağacın üstünde rûh-ı şerifleri Allah Sübhânehû ve Teâlâ'yı tesbîh eyledi. Ondan sonra mir'ât-ı hayât ulu bir âyine halk eyledi. Rûh-ı şeriflerini o âyinenin önüne kodu. O âyinenin içinde kendilerini ahsen sûrette görünce beş kere secde eyledi. Şimdi beş vakit namazın aslı o beş secde olmuştur.⁹

Ondan sonra nûrdan zincir ile asılan bir nûrdan kandil halk olundu. Rûh-ı şeriflerine o kandil içine girmeyi emr eyledi. Emre imtisâl edip o kandil içine girdi. Esmâ-yı Hüsnâ'yı iştigâle başladı. Her isimde bin yıl eğlendi. [9b] İsm-i Rahmân'a erince Allah Sübhânehû ve Teâlâ nazar-ı rahmet ile nazar eyledi, istihyâen terlediler. O nûr-ı pâk(in) her birinden bir Peygamber'in rûhu halk olundu. Yine iştigâle başladı. Kakhâr ismine vardı. Onun satvetinden terlediler. O nûrun her birinden bir mü'minin, bir kâfirin rûhu halk olundu.¹⁰ Ervâh dört sınıf oldular: Sınıf-ı evvel enbiyâ ervâhı, sınıf-ı sâni evliyâ ervâhı, sınıf-ı sâlis mü'minin ervâhı, sınıf-ı râbi' küffâr ervâhı. Pes bu ervâh makâmı makâmında kadru mâ-şâallâh durdular. Ondan sonra her bir rûh için bir beden halk olundu, bu âleme gönderildi.¹¹

Beden-i Âdem taayyünât-ı cismâniyyenin aslıdır. Peygamber hazretlerinin rûh-ı şerifleri taayyünât-ı rûhâniyyenin mebdei olmuştur. Nitekim buyururlar: "*Küntü nebiyyen ve Âdemu beyne'l-mâi ve't-tîn.*"¹² Âlem-i ervâhta terbiyeleri bu vechile olmuştur. Dahi orada mazhar-ı kemâl-i rahmet olmuşlardır. Ondan sonra bu âleme rahmet için gönderildi. Nitekim buyurulmuştur: "*Ve mâ erselnâke illâ rahmeten li'l-âlemîn.*"¹³ Ba'dehû bu âleme gelmelerine irâdât taalluk edince Cebrâil aleyhisselâm'a emrolundu. Vardı, şimdi Ravza-i Mutahhara'ları olduğu yerden bir kabza hâk aldı, cennete iletti. Ayn-ı selsebilde mâ-i tesnîm ile yoğurdu. Dürr-i beyzâ gibi oldu. Ondan sonra semâvâtı cümle seyr ettirdi. Tâ ki ehl-i semâvât bileler ki, Habîbullah'ın cism-i şerifleri ne vechile letâfet üzere olacaktır.

⁸ Yazıcıoğlu Mehmed Efendi, *Envâru'l-âşıkîn: Aşıkların Nuru* (çev. Halil Bedi Fırat), İzmir: Ali Alkan Yayınevi, 1969, s. 76. Şecere-i yakîn adlı ağacın ne olduğu ve bu dört ğusunun neye işaret ettiği, müellifin bir diğer eseri *Ahvâlü'n-nebiyyi'l-muhtâr*'in tercümesi ve şerhi olan *Tercüme-i Ahvâlü'n-nebiyyi'l-muhtâr* adlı eserde şu şekilde açıklanmaktadır: Şecere-i Yakîn'den maksat, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîndir. Dört ğusndan maksat ise, şerîat, tarîkat, hakîkat ve ma'rîfettir. Bkz. Mehmed Gülşen Efendi, Hacı Selimağa Ktp., Hüdai Efendi, nr. 628, s. 19.

⁹ Kara Davud, s. 121.

¹⁰ Kara Davud, s. 121-122.

¹¹ Kara Davud, s. 124.

¹² Bu lafızlarla aslı bulunmamakla birlikte, farklı lafızlarla vürûdu sabittir ve sahihtir. bkz. Aliyyü'l-Kârî, *el-Masnû' fi ma'rîfeti'l-hadîsi'l-mevzû'* (thk. Abdülfettâh Ebu Ğudde), Kahire: Mektebetü'l-matbûâtî'l-İslâmiyye, 1984, s. 142 -dipnot 1-; Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ* (thk. Ahmed el-Kalâş), Halep: Mektebetü't-türâsi'l-İslâmî, tsz., II, s. 191; Kastallânî, *Mevâhibu'l-ledâniyye* (çev. Bâkî, sad. H. Rahmi Yananlı), İstanbul: Divan, 1983, I, s. 20.

¹³ el-Enbiyâ 21/107.

Eslâb-i âbâdan erhâm-ı ümmehâta gele gele Abdullah sülbünden Âmine Hâtun rahmine sabbolundu. Sehl bin Abdullah'tan rivâyet olunur: Şol zamanda ki Allah Sübhânehü ve Teâlâ mâlik-i cinân olan Rıdvân'a emr eyledi:

-Cennet kapılarını aç ve cenneti tezyîn eyle ve ehl-i cennete bildir ki cism-i Muhammed bu gece anası rahmine vâki' oldu.¹⁴ Validelerinden rivâyet olunur: Hamli ben de bilmedim, lâkin bir kâil [10^a] geldi dedi ki: Muştuluk sana! Seyyid-i âleme hâmil oldun, dedi. Velâdetleri zamânı karîb olunca yine o kâil geldi dedi ki: “*U'şrubû bi'l-vâhidi min şerri keüllî hâsid.*” böyle de, doğduğu zaman adını Muhammed koyasın,¹⁵ dedi.¹⁶ Mübârek Rebû'l-evvel'in on ikinci gece isneyn gecesi saâdetle bu âlemi teşrîf ettiler.¹⁷

Etti teşrîf bu cihânı hâtem-i hayrû'l-beşer

Doldu nûruyla müşerref cümle âlem ser-te-ser

Validelerine sâir nisvân gibi ba'zı öteberi vâki' olmadı. Pâk ve tâhir bilâ-taab bir nûr-i musavver zuhûr eyledi.

Evvel emziren¹⁸ Ebû Leheb'in Süveybe adlı bir câriyesi¹⁹ olmuştur.²⁰ Mesrûh adlı oğlunun sütüyle Hamza'yı da o emzirmiştir.²¹ Hamza, Peygamber hazretlerinin (s.a.v.) neseben ammileri, redâan kardeşleridir (r.a.). Bir gün bir aylık, bir ayda bir yıllık kadar büyürler idi.

O zamana dek gökler yerler üstüne iftîhâr ederdî. Şems bizde, kamer bizde, arş ve kürsü ve melâike bizde, derler idi. Şol zamanda ki Habîb-i Ekrem (s.a.v.) bu âleme teşrîf eyledi, bu kere yerler gökler üzre iftîhâra başladı: Biz de bir nûr zuhûr eyledi ki, sizde olan şems ve kamer ve arş ve kürsü cümlesi onun hürmetine halk olundu. “*Levlâke levlâke lemâ balaketi'l-eflâk.*” denilmiştir. Bu kere gökler sükût ettiler. Cenâb-ı Hak'tan yere hitâb geldi ki: Çün sen habîbimin velâdetiyle iftîhâr eyledin, seni tahûr kıldım. Kullarım su bulamadığı zaman sana teyemmüm etsinler ibâdetlerin kabul edeyim. Şimdi bu ihsânın mebdei o iftîhâr olmuştur.

Ondan sonra Benî Sa'd kabîlesinden Halîme Hâtun aldı götürdü dâyelik için.²² Dört yaşlarına dek Benî Sa'd kabîlesinde oldular. İbn Abbâs'tan rivâyet olunur:

¹⁴ Kastallânî, I, s. 46.

¹⁵ Belâzürî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, *Ensâbu'l-eshrâf* (thk. Riyâd Zirikî-Süheyli Zekkâr), Beyrut: Dâru'l-fikr, 1996, I, s. 89.

¹⁶ Kastallânî, I, s. 47.

¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakâü'l-kübrâ* (thk. Ali Muhammed Ömer), Kahire: Mektebetü'l-hancı, 2001, I, s. 81.

¹⁸ İbn Sa'd, I, s. 87.

¹⁹ Muhammed Hamidullah bu kadınla ilgili olarak: “Bu kadın, efendisi Ebû Leheb'in cariyesi değil ama büyük bir olasılıkla yine kölelerinden birinin evli karısı idi.” demektedir. Bkz. *İslâm Peygamberi* (çev. Mehmet Yazgan), İstanbul: Beyan, 2004, s. 49.

²⁰ Kara Davud, *Delâil-i Hayrât*, s. 165.

²¹ Belâzürî, I, s. 103.

²² Belâzürî, I, s. 101.

Peygamber hazretleri (s.a.v.) bir gün Halîme Hâtun'un oğlu olan redâan karındaşı ile güneş ısıcağında kuzuları arasına gittiler. Halîme Hâtun araştırarak vardı, buldu:

-Bu ıssıda niçin taşra gidersiz, dedi. Halîme Hâtun'un oğlu ayıttı:

-Ana karındaşım Muhammed'e ısıcak dokunmaz. Ben gördüm, gezdiği yerde bir pâre bulut kande gittiye bile giderdi, durduğu zaman bile dururdu.²³

Dört yaşlarına eriştikte şakk-ı sadr olundu. Sadr-ı şerifleri üç kere şakk olunmuştur. Evvelki şakk [10^a] terğîbât-ı şeytâniyyeyi itrâh için olmuştur, sâir oğlancıklar gibi o yöne meyletmemek için. İkinci şakk sakl-i vahye tahammül için olmuştur. Üçüncü şakk mi'râcdâ Cenâb-ı Hak ile min-gayri vâsita olan muâmeleye kabiliyet hâsıl olsun için olmuştur.²⁴ Pes Cibrîl (a.s.) bir melek ile nüzûl eyledi. İztıca'-ı lutf ile yatırdı. Sadr-ı şeriflerini şakk eyledi. Bir siyah uyuşmuş kan çıkardı. Bu sana layık değildir, dedi. Kalb-i şeriflerini altın leğen içinde mâ-i tesnîm ile yıkadı. Yine yerine kodu. Şakk olan yeri rıfkla sığadı, yine evvelki gibi oldu. Halîme Hâtun'un oğlu, kendileri ile bile idi. Bu hâli görünce segirde segirde anasına vardı: Ana, ana! Kureşî karındaşımızı iki kişi geldi, karnını yardı, dedi. Halîme Hâtun segirtti, gördü Nebî'yi (a.s.m.), oturdu. Mübârek benzi müteğayyirce:

-Ne oldun oğlancığım, dedi.

-Bilmem, şunda iki kişi geldi, göğsümü yardılar, bir nesne çıkardılar, yine kollar, dedi.²⁵ Halîme Hâtun taaccüb eyledi. Câiz ki ba'zı hâl ola, diye havf eyledi. Götürdü Mükerrreme'de kavmine teslim etti.²⁶

Sekiz yaşına erdikte, dedeleri Abdülmuttalib vefat eyledi. Ba'dehû ammîleri Ebû Tâlib hizmet-i şeriflerinde oldu. Yirmi beş yaşına erdikte Hatîce anamızı tezevvüc eylediler (r.a.).²⁷ Sâir ezvâc-ı mutahharayı vefâtından sonra almışlardır. [Evlad-ı kirâmları: Zeyneb, Ümmü Gülsüm, Fâtıma, (Rukiyye)²⁸ Kâsım, Tâhir (Abdullah diye de anılır)²⁹ Tayyib. İbrâhim, Mariye adlı cariyeden olmuştur.]³⁰ Ama Hatîce-i Kübrâ'dan gayrından evlâdları olmamıştır.

Kırk yaşına eriştikte risâlet verildi. Vahiyden evvel zâhir olan, rü'yâ-yı sâliha idi, güneş aydınlığı gibi.³¹ [11^a] Ondan sonra halvete muhabbetleri oldu.³² Gâr-ı

²³ Kastallânî, I, s. 53-54.

²⁴ İbn Hâcer el-Askalânî, *el-İsrâ ve'l-mi'râc* (thk. Muhammed Abdülhakîm el-Kâdî), Kahire: Dâru'l-hadîs, 1989, s. 105; Kastallânî, I, s. 54.

²⁵ İbn İshâk, *Siyer* (çev. Sezâi Özel), İstanbul: Akabe, 1991, s. 101.

²⁶ Ebu'l-Fazl Celâleddin Suyûtî, *Hasâisü'l-kübrâ* (thk. Muhammed Halil Herrâs), Kahire: Dâru'l-kütübi'l-hadîs, 1967, I, s. 144.

²⁷ İbn Sa'd, I, s. 109.

²⁸ Hüdâyî, *Ahvâlü'n-nebî*, vr. 3^a.

²⁹ Hüdâyî, *Alemin Yaradılışı ve Hz. Muhammed'in Zuhûru* (çev. Kerim Kara-Mustafa Özdemir), İstanbul: İnsan, 2007, s. 55.

³⁰ İbn Sa'd, I, s. 112.; Kara Davud, s. 1012.

³¹ İbn Sa'd, I, s. 164.

Hirâ'da halvet eyledi. Kalb-i şerifleri üzre muhabbetullah galebe eyledi. Yine bir gün cebel-i Hirâ'ya teveccüh eyledi. Mübârek yüzünü toprağın üzerine kodu. O denli ağlayıp Allah Sübhânehû ve Teâlâ'ya tazarrû' ve niyâz eyledi ki, melâike-i semâvât ve hûr-ın îm cümle ağlaştılar. Pâdişâhâ, Bir müştak kulunun âvâzını işitiver, dediler. O mahalde Allah Sübhânehû ve Teâlâ Cebrâil'e buyurur ki: Er, habîbime risâleti tebliğ eyle. Cibrîl (a.s.) indi, sayha eyledi. Nebî (a.s.m.) mübârek başını kaldırdı, görür yeşiller giymiş beyne's-semâ ve'l-arz havada bir kimse durur,³³ indi de: İkra', dedi. Peygamber hazretleri: Ben okumak bilmem, dediler. *İkra' b'ismi rabbikellezî balak*³⁴ dedi. Ondan sonra gâib oldu.³⁵ Oradan Peygamber hazretleri (s.a.v.) saâdethânelerine geldiler. "Dessirûnî"³⁶ dediler. Pes Peygamber hazretlerini örttüler. O mahalde *Yâ eyyübe'l-müddessir kum fe-enzîr*³⁷ âyet-i kerîmesi nâzil oldu.³⁸ Ondan sonra Nebî (a.s.m.) çalışmağa başladılar. Gecelerde tûl-i kıyâmdan hattâ mübârek ayaklarına verem âriz oldu. Hak Sübhânehû ve Teâlâ *Tâhâ mâ enzelnâ aleykel-Kur'âne li-teşkeâ*³⁹ âyet-i kerîmesini nâzil eyledi.⁴⁰ [Yâ Tâhir, yâ Hâdî biz Kur'ân'ı sana meşakkatten ötürü indirmedik.] Rivâyet olundu ki, şol zamanda ki Peygamber hazretlerine risâlet ihsân olundu [11b] buyurdular ki: Yâ leyte hâl! Benim kavmim âk ve âsî bir kavimdir. Şimdi onlara Peygamberim desem kabul eyleyip, beni tasdik eylemezler, tekzîb ederler. Cenâb-ı Hak'tan denildi ki: Var yürü, Ebû Bekr seni tasdik eyler. Onun îmânı âmme-i nâsın îmânına adil olur.

Zaman-ı ba's karîb olunca envâr-ı bi'setten Ebû Bekr'in kalbine bir lem'a dokundu. Hatırlarına bu geldi ki, bu bizim kavmimiz ne aceb câhil kavim olur. Kendi elleriyle bir haceri veya bir haşebi yüzerler de bu kere ona ma'bûd diye ibâdet eylerler. Bu hâtıra ile şehirden çıkıp gitti, bir çalının dibinde bunu fikr ederek oturdu. Çalıdan bir sadâ geldi ki: O senin işittiğin dîn-i hak zuhûra karîb olmuştur. Çalıdan bunu işitince haz eyledi. O çalıyı ziyaretgâh edindi. Gâh gâh varır gelir idi. Şol zamanda ki Peygamber hazretlerine risâlet verildi yine o çalının dibinde bulundu. Bu kere çalıdan bir âvâz geldi ki: O senin işittiğin dîn-i hak zuhûr eyledi. Yürü var ona îmân getir. Oradan kalktı, şehre doğru gelirken yolda hatırlarına bu geldi ki, acaba bizim kavmimizde risâlete lâıyk kim var ola, var ise Muhammed-i Emîn'dir. Kable'r-risâle Peygamber hazretlerine Muhammed-i Emîn derler idi. Vedâyi', katlarında durur idi kemâl-i emânetlerinden. Bu hâtıra ile şehre gelir iken Nebî'ye

³² İbn İshâk, s. 188.

³³ İbn Sa'd, I, s. 166.

³⁴ el-Alak, 96/1.

³⁵ Yazıciöğlü Mehmed Efendi, *Envâru'l-âşikîn*, s. 78.

³⁶ Buhârî, Tefsîr, 74/1, 3.

³⁷ el-Müddessir, 74/1.

³⁸ Buhârî, Bed'u'l-halk 7; Tefsîr 74/4; Müslim, İmân 255; Tirmizî, Tefsîr 74/1.

³⁹ Tâhâ, 20/1.

⁴⁰ Fahreddin Râzî, *Tefsîr-i Kebîr* (çev. Suat Yıldırım vd.), Ankara: Akçağ Yayınları, 1995, XV, s. 420.

(a.s.m.) rast geldi. Buyurdular ki: Yâ Ebâ Bekr! Allah Sübhânehû ve Teâlâ beni âmme-i nâsa resûl gönderdi, hâssaten sana. Hemen oracıkta îmân getirdi. Evvel îmân eden Ebû Bekr-i Siddîk olmuştur. [12^a] Ba'zılar Hatîce anamız demişlerdir. Lâkin tedkîk edenler böyle demişler ki, ricâlden evvel îmân getiren Ebû Bekr-i Siddîk, sibâyandan İmâm Alî olmuştur. Hâtunlardan Hatîce-i Kübrâ (r.a.).⁴¹ Onlardan sonra gelen geldi, gelen geldi. Şeriat-ı Muhammediyye günden güne şöhret buldu. Ba'dehû mi'râca da'vet olundular.

İsneyn gecesi idi ki, Cebrâîl (a.s.) cennetten Burak getirdi. Burak bir dâbbe idi. Katırdan küçük himârdan büyük.⁴² Yine Peygamber hazretlerinden rivâyet olunur, sallallâhu aleyhi vesellem buyurdular ki: Evin sakfı açıldı. Cebrâîl nâzil oldu. Sadrımı şakk eyledi, sonra mâ'-i zemzemle yıkadı altın leğen içerisinde.⁴³ Ondan Burak getirdi.⁴⁴ Eđerli, uyanlı, cesedi kırmızı yâkûtta, boynu yeşil zümrütten ve gözleri Zühre yıldızı gibi ve yüzü insan gibi,⁴⁵ ayakları bakar [inek] ayağı gibi. "Kum ya Muhammed! Fe-inne mevlâke yed'ûke." dedi. Buyurdular ki: Binmek istedikte bindirmemek istedi. Cibrîl, ne eylersin bu sana binen Muhammed değıl midir? Bundan ekrem kimse sana binmek muhâldir,⁴⁶ deyince inkıyâd etti, ben dahi bindim.⁴⁷ Gözü erdiği yere ayağı basardı.⁴⁸ Beni götürdü, çâk Beytü'l-Makdis'e vardım. Enbiyâ devâbbını bağladıkları halkaya ben dahi onu bağladım.⁴⁹ Ondan sonra Beytü'l-Makdis'e girdim.⁵⁰ Gördüm ki enbiyâ ve mürselîn saf saf olmuşlar, bana muntazırlar.⁵¹ Cümlesi bana selâm verdiler. Cebrâîl'e dedim ki,

-Bunlar kimlerdir? Cebrâîl dedi ki:

-Senin kardeşlerin olan enbiyâ ve mürselîndir. [12^b] Ondan sonra dedi ki:

-Kureyş zu'm eyledi ki, Allah Sübhânehû ve Teâlâ Hazretlerinin şerîki ola; nasârâ zu'm eyledi ki, Allah Sübhânehû ve Teâlâ'nın veledi ola.⁵² Enbiyâyâ sor ki hiç Allah Sübhânehû ve Teâlâ'nın şerîki var mıdır?

⁴¹ Yazıcıoğlu Mehmed Efendi, *Envâru'l-âşıkîn*, s. 78; Kastallânî, I, s. 68.

⁴² Buhârî, Bed'u'l-halk 6; Müslim, İmân 259, 264; Nesâî, Salât 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, s. 148.

⁴³ Buhârî, Salât 1; Hac 76; Enbiyâ 5; Müslim, İmân 263; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, s. 207.

⁴⁴ Buhârî, Menâkıb 42.

⁴⁵ Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an* (thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2006, XIII, s. 9.

⁴⁶ Tirmizî, Tefsîr 17/2; Kara Davud, s. 261.

⁴⁷ Burak'ın binmekte dretmesinin sebebinin ne olduğuyla alakalı olarak, Burak'ın Hz. Peygamber'den iltifat beklediği ve şefaât dilediği, ayrıca, kıyâmet günü de Hz. Peygamber'e binmek olmak istediği, kaydedilmektedir. Bkz. Mehmed Gülşen Efendi, *Tercüme-i Ahvâlü'n-nebî*, s. 61.

⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, s. 387.

⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, s. 392; Kara Davud, s. 273.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, s. 148.

⁵¹ İbn Sa'd, I, s. 182.

⁵² en-Nisâ, 4/171; el-Mâide, 5/17, 72; ez-Zümer, 39/4.

Ondan sonra bu âyet-i kerîmeyi okudu: *Ves'el men erselnâ min kablike min rusulînâ e-cealnâ min dûmi'r-rabmâni âlibeten ya'budûm.*⁵³ [Bu âyet-i kerîme orada nâzil oldu demişler.] Enbiyâ ve mürselîn bunu işitince cümlesi Allah Sübhânehû ve Teâlâ'nın vahdâniyyetine ikrâr eylediler. Ondan sonra Cebrâîl beni takdîm eyleyip ileri geçirdi. Orada enbiyâyâ imâmet eyleyip iki rek'at namâz kıldım,⁵⁴ diye buyurdular.⁵⁵ Ondan sonra Beyt-i Makdis'ten çıktılar. Cebrâîl bir kâse hamr bir kâse süt getirdi. Nebî (a.s.) aldılar, sütü içtiler. Fıtratında isâbet eyledin, dedi.⁵⁶ Ondan semâyâ urûc eylediler. Cebrâîl (a.s.):

- Kapıyı açın, dedi.
- Sen kimsin? dediler.
- Cebrâîl'im, dedi.
- Ya yanında kim var? dediler.
- Muhammed vardır, dedi.
- O bunda geldi mi? dediler.
- Geldi, dedi.

Kapılar açıldı. Âdem (a.s.) hazretlerini gördüler. Merhabâ eyledi ve hayır duâ eyledi. Ondan sonra ikinci göğe urûc eylediler. Onda İsa ile Yahyâ'yı (a.s.) gördüler. Onlar dahi merhabâ ve hayır duâ eylediler. Ondan sonra üçüncü göğe urûc eylediler. Onda Yusuf'u (a.s.) gördüler, buyurdular ki: Ona hüsnün nisfı verilmiş,⁵⁷ o dahi merhabâ edip hayır duâ eyledi.⁵⁸ Ondan sonra dördüncü göğe urûc eylediler. Onda İdris'i (a.s.) gördüler. O dahi merhabâ ve hayır duâ eyledi. Ondan sonra beşinci göğe urûc eylediler. Kapılar açıldı, Hârûn'u gördüler. O dahi merhabâ edip hayır duâ eyledi. Ondan sonra altıncı göğe urûc eylediler. Kapılar açıldı, Mûsâ'yı (a.s.) gördüler. O dahi merhabâ eyleyip hayır duâ eyledi.⁵⁹ Her bir göğün kapısında evvel ki göğün kapısında olan muâmele olmuştur. **[13^a]** Ondan sonra yedinci göğe urûc eylediler. Kapılar açıldı, İbrahim'i (a.s.) gördüler. Beyt-i Ma'mûr'a dayanmış durur. Merhabâ eyleyip hayır duâ eylediler. Peygamber hazretleri buyurdular ki: Beyt-i Ma'mûr'a her gün yetmiş bin melek dâhil olur. Kıyâmete dek bir dahi onlar dâhil olmazlar.⁶⁰ Ondan Sidretü'l-Müntehâ'ya vardılar.⁶¹ Cebrâîl aleyhisselâm Sidre'de kaldı. Nebî (a.s.) buyurdular ki:

⁵³ ez-Zuhuf, 43/45.

⁵⁴ İbn Sa'd, I, s. 182.

⁵⁵ İbn İshâk, s. 352; Kara Davud, s. 274.

⁵⁶ Buhârî, Tefsîr 17/3; Eşribe 1; Müslim, İmân 259; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, s. 208.

⁵⁷ Suyûtî, *Tehzîbu Hasâisi'n-nebeviyyeti'l-kübrâ* (thk. Abdullah Tuleydî), Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1989, s. 111.

⁵⁸ Müslim, İmân 259.

⁵⁹ Buhârî, Menâkıb 42; Nesâî, Salât 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, s. 207.

⁶⁰ Buhârî, Bed'u'l-halk 6; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, Kâhire: Dâru'l-Fikr, tsz., II, s. 431-432; Suyûtî, *Tehzîbu Hasâisi*, s. 112.

-Sen bunda kalırsan ben bu gurbet diyarında yol iz bileyim, nice olur! Cebrâil aleyhisselâm:

-“*Lev denevte ünümületen le-abtaraktu.*” dedi.⁶² Zira meleğin sübühât-ı zâta tahammülü yoktur. Ona tahammül bu insân-ı hâkiye verilmiştir. Bu kâlib-ı insânî gerçi zulmet görünür ama âb-ı hayât da zulmettedir. Orada Cebrâil ile vedâlaştılar. Bu yurdular ki:

-Hiç senin de Rabbin katında bir hâcetin var mıdır?⁶³ Cebrâil (a.s.) dedi ki:

-Hiçbir murâdım yoktur, lâkin şunu iletirim ki, âhiret âleminde Allah Sübhânehû ve Teâlâ benim cenâhımı sırâtın üzerine bisât eylesin. Tâ ki ümmetin huzûr ve râhat ile geçe, n’ola, dediler.

Orada Refref’e bindiler. Cebrâil (a.s.) binicek rıfkla kaldırdı. Yetmiş bin hicâb-ı nûrânîyi tarfetül’-aynda geçtiler.⁶⁴ Bir âleme vardı ki, ne ins ve ne melek var, hiçbir şey kalmadı. Orada kendilerine dehşet hâsıl oldu. Bir hitâb geldi ki kâilen: “Rabbin salavâttadır.”⁶⁵ Bu sadâ Ebû Bekr âvâziyla geldi.

Lâ mekân iken irüp buldu ol cânânını

Gerçi unsurdan mürekkep eylemiş ebdânını

Peygamber (a.s.m.) taaccüb eylediler.⁶⁶ Sübhânallah! Ebû Bekr buraya benden evvel geldi. Ya “Rabbin salavâttadır” demek ne demek? Rab suver-i ma’buddur, âbid değildir.⁶⁷

Rivâyet olunur ki, Peygamber hazretlerinden evvel sâdır olan kelâm:

-et-Tahiyâtü lillâhi ve’s-salavâtu ve’t-tayyibât.” olmuştur, [13^b] Cenâb-ı Hak’tan, dehşetten inbisât için.

-es-Selâmu aleyke yâ eyyühe’n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berakâtuh, denildi. Nebî (a.s.) Cenâb-ı Hak’ın selâmını red için:

-es-Selâmu aleynâ ve alâ ibâdillahi’s-sâlihîn, dediler. Cebrâil de Sidre’den:

-Eşhedü en-lâilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûluhû, dedi.⁶⁸

⁶¹ Müslim, İmân 259; Nesâî, Salât 1.

⁶² Benzer lafızlarla bkz. Mahmûd Mahmûd el-Ğurâb (haz.), *Rahmetü’-n-mine’-r-Rahmân fî tefsîri ve işârâtü’l-Kur’ân min kelâmi’-ş-Şeyhi’l-Ekber Muhyiddîn İbnü’l-Arabî*, Dimeşk: Matbaatü’-n-nadr, 1989, II, s. 526.

⁶³ *Rahmetü’-n-mine’-r-rahmân*, II, s. 526.

⁶⁴ *Rahmetü’-n-mine’-r-rahmân*, II, s. 526; Kara Davud, s. 320.

⁶⁵ Bu ifade ile ilgili olarak şu bilgilere yer verilmektedir: Rabbin celle şânuhû, zât-ı eccl ü a’lâsım “Sübhânî, Sübhânî, sebkat rahmeti alâ gazabî” şeklinde tesbîh etmektedir. Bkz. Mehmed Gülşen Efendi, *Tercüme-i Ahvâlü’-n-nebi*, s. 71.

⁶⁶ *Rahmetü’-n-mine’-r-rahmân*, II, s. 519.

⁶⁷ Kara Davud, s. 322.

⁶⁸ *Rahmetü’-n-mine’-r-rahmân*, II, s. 527-528; Kara Davud, s. 324-325.

Kendilerinden rivâyet olunur: Rabbim bana ba'zı nesneden suâl eyledi. Cevâba kâdir oldum. Yed-i kudretini zahrıma vaz' eyledi. Hattâ berdini bile duydum. Orada cümle ulûm-ı evvelîn ve âhîrîn hep keşf oldu. Doksan bin kelimât oldu. Üç ilim bildirildi. Otuz binini, âmm ve hâssa neşr ile emr olundu. O ilm-i şerîattur. Otuz binini, ehlin bulursan söyle bulmazsan söyleme, denildi. O ilm-i tarikattur. Otuz binini de kitmân ile emr olundu, ancak sana mahsûstur, denildi. O ilm-i hakîkattir, denildi. Ondan Peygamber hazretleri suâl eyledi:

-Bunda gelince bir âvâz işittim ki kâilen "Rabbın salavâtıdır." Salavât demek ne demektir? Allah Sübhânehû ve Teâlâ buyurdu ki:

-Salavât demekten murâd burada, rahmet demektir. Göre Kur'an'da *Hüve'l-lezî yusallî*⁶⁹ âyetini.

-Ya Ebû Bekr âvâzıyla gelmesi nedir? dediler.

-Habîbim! O Ebû Bekr değildir. Onun âvâzı üzere bir melek halk ettim, âlem-i dünyâda senin Ebû Bekr'e ünsün vardır. Mûsâ'nın asâsına ünsü olduğu gibi. Makâm-ı tecellî(d)e Mûsâ'ya dehşet âriz olduğunda⁷⁰ *Ve mâ tilke bi-yemûnike yâ Mûsâ*.⁷¹ diye sual eylediğim gibi.⁷²

Nüzûl lâzım geldikte ümmete armağan denildi, elli vakit namâz verildi.⁷³ Nebî (a.s.) Cebrâîl'in emânetini unuttular. Allah Sübhânehû ve Teâlâ andırdı:

-Muhammed! Cebrâîl'in emâneti nice oldu. [14*]

-Yâ leyte hâl! Sen a'lemsin, ne buyurursun? dediler.

-N'ola habîbim -seni sevip sana muhabbet edenler hakkında- öyle olsun, denildi.⁷⁴ Ondan sonra indiler, Mûsâ'ya geldiler. Mûsâ (a.s.) ayıttı:

-Rabbın ümmetine armağan ne verdi? Peygamber hazretleri:

-Elli vakit namaz verdi.

-Hay ne çok! Bu senin ümmetin, ümmet-i zaîfedir. Ona tâkat getiremezler. Benî İsrâîl bu kadar akvîyâ iken ben onlardan neler çektim. Var hiffet talep eyle, diye buyurdular. Ki vardım makâm-ı arzda durdum. Beşini bağışladılar yine Mûsâ'ya geldim, yine:

-Çoktur! dedi.

Hâsıl-ı kelâm Rabbim ile Mûsâ beyinde varıp gelmekten hâli olmadım. Çâk beş vakit namâza inince Mûsâ'ya geldim:

⁶⁹ el-Ahzâb, 33/43.

⁷⁰ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, XV, s. 459.

⁷¹ Tâhâ, 20/17.

⁷² Kara Davud, s. 330-331.

⁷³ Buhârî, Menâkıb 42; Nesâî, Salât 1.

⁷⁴ Kara Davud, s. 331.

-Bu da çoktur! dedi.⁷⁵ Ben ayıttım:

-Yok, şimden sonra Rabbimden istihyâ ederin.⁷⁶ Bir hitap geldi ki: Var yürü habîbim, rızâmız da ondadır. O vaktin her biri on vakit yerine kâimdir.⁷⁷ Beş kere on elli vakit olur.⁷⁸ Göre Kur'an'da *men câe bi'l-haseneti fe-lebû 'aşru emsâlibâ*⁷⁹ buyrulmuştur.⁸⁰

İmdi, namâz mi'râc, namâz armağandır. Lâyık odur ki, mü'minler onu riâyette olalar. Bir gün Nebi (a.s.) bir yerden geçip gider iken bir devecik seğirterek önlerine çıka geldi,

-Meded yâ Resûlallah! dedi.

Ardınca bir a'râbî yalın kılıç ile çıka geldi. Nebi (a.s.) a'râbîden aslın sual eylediler:

-Yâ Resûlallah! Ben bu deveyi ağır bahâ ile satın almış idim. Bana âsîdir, hizmet eylemez, kaçır. Peygamber hazretleri deveye:

-Niçin hizmet eylemezsin, sâhibinden kaçarsın, dedi. Deve ayıttı:

-Yâ Resûlallah! Âsî olduğumdan değildir. Hizmet eylemeyip kaçtığımdan değildir. Lâkin bunun olduğu kabîle halkı, yatsı namâzın kılmayıp yatarlar. Korkarım ki, onlar yatarken azâb nâzil olursa [14^b] içlerinde bulunmayım diye kaçırım. Pes Peygamber hazretleri o a'râbîye ve kavmine yatsı namâzının kılınmasıyla tenbih ettikten sonra deveyi yine sâhibine teslim eyledi.

Peygamber hazretlerinin kendilerinden rivâyet olunur: Mi'râc gecesinin sabâhı Mekke-i Mükerreme'de mütehayyir oldum. Biliyordum ki halk beni tekzîb eylediler. Ka'be-i şerîfin etrafında hüzn ile bu tarafa giderken Ebû Cehil üstüme uğradı. Beni mezelenip ayıttı:

-Bu gün hiçbir nesne gördün mü yâ Muhammed? dedi. Ben ayıttım:

-Belî!

-Ya nedir? dedi. Ben ayıttım:

-Bu gece Beyt-i Makdis'e vardım.

-Ya yine sabah bunda mı bulundun? dedi. Ben ayıttım:

-Belî! Ondan sonra ehl-i inkârı çağırmaya başladı: Yâ ma'ser-i Kureyş, yâ Beni Ka'be! Gelin, gelin ne söyler Muhammed dinleyin, dedi. Geldiler oturdular. Kıssayı

⁷⁵ Buhârî, Bed'u'l-halk 6.

⁷⁶ Buhârî, Salât 1; Tevhîd 37; Menâkıb 42; Müslim, İmân 259; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, s. 144.

⁷⁷ Buhârî, Bed'u'l-halk 6; Nesâî, Salât 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, s. 208.

⁷⁸ Müslim, İmân 259.

⁷⁹ el-En'âm, 6/160.

⁸⁰ Kara Davud, s. 345-347; Yazıcıoğlu Mehmed Efendi, *Envâru'l-âşıkîn*, s. 80.

bunlara hikâyet eyledim. Taaccüb eylediler ve dediler ki: İmdi, Mescid-i Aksâ'yı bize vasf eyle.⁸¹ Buyurdular ki: Vasfında hayli zahmet çektim. Zira gündüz görmemiş idim. Fî'l-hâl karşı getirdiler. Bakup onlara haber verdim.⁸² Ondan sonra:

-Bizim kervandan haber ver, dediler.

-Ona ben Ravhâ'da rast geldim. Develerinden birini yavı kılmışlar, araştırırlar. Devenin kande idüğün haber verdim. Yüklerinde bir bardak su var idi. Susamış idim aldım içtim, dedim. Ayıttılar ki:

-Hâzihî alâmetuhû. Ondan sonra dedim ki:

-Kâfilenin önünde bir kıvırcık deve gelir. Üstünde iki garâresi var. Güneş doğdukta çıka gelir, dedim. Ayıttılar:

-Bu dahi senin sıdkına alâmettir.

Ondan sonra kâfileye muntazır oldular. Biri ayıttı: İşte güneş doğdu. Biri de ayıttı: Vallâhi kârbân da zuhûr eyledi.⁸³ Ondan sonra sihre haml eylediler. Ba'zılar Ebû Bekr'e vardılar. Dediler ki:

-Senin yoldaşın diyor ki: **[15^a]** Ben bu gece Beyt-i Makdis'e vardım, yine sabah Mekke'de bulundum. Sen ne dersin? Ebû Bekr ayıttı:

-Eğer dedi ise gerçektir.⁸⁴ Ayıttılar:

-Sen inanır mısın? Ebû Bekr ayıttı:

-Bundan dahi eb'ad olana inanırım. Bana gökten bir lahza da vahiy gelir, der, biz onu onda tasdik ederiz. Bu ne imiş, dedi. Pes o günden Sıddîk tesmiye olundu.⁸⁵

Hazreti Peygamber (s.a.v.) otuz dört mi'râc etmişlerdir. Biri cismânî otuz üçü rûhânî.⁸⁶ O cismânî mi'râc ancak sultân-ı enbiyâya mahsûs, gayrıya olmaz. Ama mi'râc-ı rûhânî bu ümmete de müyesserdir. Hemân mü'minler o sultânın sünnetini riâyette olalar. Her halde bu ümmete olan ihsân, kimlere olmuştur!

Ebû Bekr-i Sıddîk'tan rivâyet olunur, radiyallâhu anh ayıttı: Peygamber hazretlerine *Fe evhâ ilâ abdihî mâ evhâ*.⁸⁷ âyet-i kerîmesinin mânâsından suâl ettim. Buyurdular ki:

-Allah Sübhânehû ve Teâlâ dedi ki: Eğer ikâb ve azâbı sevsem ümmetine hisâb eylerdim. Ama birkaç nesneden şikâyet eyledi. Evvelâ bu ki, ben onlara yarınki ameli teklif eylemedim. Onlar benden yarınki rızkı isterler. İkincisi, ben onların

⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, s. 309.

⁸² Buhârî, Menâkıb 41; Tirmizî, *Tefsîr* 17/2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, s. 309.

⁸³ Yazıcıoğlu Mehmed Efendi, *Envâru'l-âşıkîn*, s. 86.

⁸⁴ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, XIV, s. 392.

⁸⁵ Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmufî Kal'acı), Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1985, II, s. 360.

⁸⁶ *Rahmetü'n-mine'r-rahmân*, II, s. 520; Kastallânî, II, s. 10.

⁸⁷ en-Necm, 53/10.

rızkların gayrılara vermem. Onlar ise amellerin el için eylerler. Üçüncüsü, onlar benim rızkımı yerler gayra şükrederler ve bana hıyânet ederler. Ve eller ile musâlahâ ederler. Dördüncüsü bu ki, izzet benden, izzet sahibi benim. Onlar ise izzeti gayrıdan isterler. Beşincisi bu ki, ben cehennemi küffâr için halk eyledim. Onlar ise kendilerin o cehenneme idhâl etmeye çalışırlar hevâ-yı nefse uyup. Yine denildi ki: Yâ Muhammed! Ümmetine söyle, eğer siz ihsânı için bir kimseyi severseniz ben o sevgiye evlâyım ki, benim bağışım sizin üzerinizde çoktur. Ve eğer korkarsanız arz ve semâ ehlinin birinden ben o havfa evlâyım ki, kemâl-i kudretim olduğu için. [15^b] Ve eğer siz bir kimseden ricâ ederseniz ben o ricâyâ evlâyım, zîrâ ben kullarımı severim. Ve eğer siz istihyâ ederseniz bir kimseden cefâsı için pes ben o istihyâyâ evlâyım, zîrâ cefâ da vefâ da bendendir. Ve eğer siz îsâr ederseniz bir kimseye malınızı ve nefsinizi ben o îsârda evlayım, zîrâ ben sizin ma'bûdunuzum. Ve eğer siz tasdik ederseniz bir kimseyi benim va'dimde ben o tasdikte evlayın, zîrâ tahkik ben Sâdık'ım. Ve yine vahy olundu ki: Habîbim! Senin ümmetin tâat ederler ve isyân da ederler. İmdi, tâatleri rızâm iledir ve ma'siyetleri kazâm iledir. Rızâm ile olanı kabul eylerim, zîrâ ben Kerîm'im. Kazâm ile olanı mağfîret eylerim, zîrâ ben Rahîm'im.

“*Es'adü'n-nâsi bi-şefâatî men kâle lâilâhe illallah bâlisan min kabeli nefsihî.*”⁸⁸ İmdi, ümmete layık olan o sultân-ı enbiyânın şerîatını ve sünnetini riâyet ola, tâ ki hüsn-i şefâatlerine nâil ola.

Hikâyet: İmâm Alî'ye (k.v.) Hazret-i Peygamber'in (a.s.) vasfindan suâl eylediler, dedi ki: Sekaleyn cem' olsa o sultânı vasf ve medhe kâdir olamazlar. Lâkin size bir nesnesin deyivereyim. Gazve-i Tebûk'te bir büyük adam getirdiler. Bu zaman adamına benzemez. Peygamber hazretleri:

-Ne kavimdensiz? diye suâl eylediler.

-Kavm-i Cebbârî'lerden idim. Şol zaman ki, Yûşâ' bin Nûn⁸⁹ emr-i hakla Benî İsrâîl kavmi ile üzerime geldi. Dört yüz alem ile emr eyledi. O alemleri şehrin etrafına dikti. O alemler şehrin kenarına dikilince, kanı evvel cesâmet üzre olan tâife(nin) hiç birinde mecâl kalmadı. Benî İsrâîl -ki onlara göre [16^a] küçük adamlar idi- geldiler, bizi bir bir bağladılar. Asla onlar ile mukâbeleye bizde tâkat kalmadı. Bu hali görünce ben baktım o alemlere bunların üstünde ne var diye, yazılmış

⁸⁸ Buhârî, İlim 33; Rikâk 51; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, s. 373. “(Kıyâmet günü) şefaati vesilesiyle en çok mutlu olacak kimse, nefsinden kurtulmuş olarak ‘Allah’tan başka ilâh yoktur’ diyen kimsedir.”

⁸⁹ Yûşâ b. Nûn b. Efrâim b. Yusuf. Bu zat Hz. Mûsâ'ya (a.s.) tâbi olup ona hizmet etmiş, ondan ilim öğrenmiştir. Hz. Mûsâ'dan sonra peygamber olarak gönderilmiş ve Benî İsrâîl kavmi ile seferlere çıkmıştır. Bkz. Muhyiddin Mehmed Kocevî, *Hâşiyetü Muhyi'd-dîn Şeyh-zâde alâ tefsîri'l-kâdi'l-Beyzâvî*, Diyarbakır: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, tsz., III, s. 267; Hasan Basri Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* (nşr. Mürşid Çantay), İstanbul: yy., 1984, II, s. 544; M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, Ankara: TDV, 2004, s. 121-2.

“Lâilâhe illallah Muhammedün resûlullah.” Bildim ki bu ismin sahibi, Allah Sübhânehû ve Teâlâ Hazretlerinin gâyet sevgili kuludur. Orada size muhabbet eyledim ve îmân getirdim. Ve duâ eyledim ki: “Yâ Rabbî! Beni bu ismin sâhibinin zamanına eriştir. Tâ ki o sultanın mübârek yüzünü görem.” Allah Sübhânehû ve Teâlâ bir mağarada beni hıfz eyledi. Ve bana ömür ihsân eyledi. Elhamdülillah! Senin mübârek yüzünü gördüm, dedi.

İmdi, o sultânın muhabbeti saâdet-i dâreyndir. Göre sırâtında da huzûr ile ve râhat ile geçmek o sultânı sevenler hakkında ihsân olunmuştur.

Allah Sübhânehû ve Teâlâ fazlı ile ve ihsânı ile nice o sultânın ümmeti eylediyse yine kemâl-i kereminden tevfk ve hidâyet ve lütuf ve inâyet eyleye. Fatihâ salavât.

Temmeti'r-risâletü bi-avnillâhi ve'l-hidâyeti bi-kitâbeti abdi'l-mu'terif bi'z-zünûb, Yahyâ bin Ya'kûb, cealallahu lehumâ bi-lutfihî meshûben ve min izzihî mahbûben.

Hurrîre fi âhiri şehri Rebû'l-evvel

Sene ihdâ ve hamse ve miete ve elf /1115 [Ağustos/1703]

KAYNAKÇA

- Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ* I-II (thk. Ahmed el-Kalâş), Halep: Mektebetü't-türâsi'l-İslâmî, tsz..
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned* I-VI, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Aliyyü'l-Kârî, *el-Masnû' fi ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevzû'* (thk. Abdülfettâh Ebu Ğudde), Kahire: Mektebetü'l-matbû'âti'l-İslâmiyye, 1984.
- Aziz Mahmûd Hüdâyî, *Ahvâlü'n-nebiyyi'l-muhtâr*, Hacı Selimağa Ktp., Hüdâyî Efendi, nr. 279/2.
- _____, *Alemin Yararılışı ve Hz. Muhammed'in Zuhûru* (çev. Kerim Kara/Mustafa Özdemir), İstanbul: İnsan, 2007.
- Belâzürî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir, *Ensâbu'l-eşrâf* I-XIII (thk. Riyâd Zirikî-Süheyl Zekkâr) Beyrut: Dâru'l-fikr, 1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü'n-nübüvve* I-VII (nşr. Abdülmutfî Kal'acî), Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1985.
- Buhârî, *Sahîh* I-VIII, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Ebu Abdullâh Muhammed b. Abdurrahmân, *Delâil-i Hayrât Şerhi* (şerheden: Kara Davud, sad. Abdülkadir Akççek), İstanbul: Rahmet Yayınları, tsz.
- Ebu'l-Fazl Celâleddin Suyûtî, *Hasâisü'l-kübrâ* I-III (thk. Muhammed Halil Herrâs), Kahire: Dâru'l-kütübi'l-hadîs, 1967.

- _____, *Tehzîbu Hasâsî'n-nebeviyyeti'l-kübrâ* (thk. Abdullah Tuleydî), Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1989.
- Fahreiddin Râzî, *Tefsîr-i Kebîr* I-XXIII (çev. Suat Yıldırım ve diğerleri), Ankara: Akçağ Yayınları, 1988-95.
- Hasan Basri Çantay (haz.), *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* I-III (nşr. Mürşid Çantay), İstanbul: yy., 1984.
- İbn Hâcer el-Askalânî, *el-İsrâ ve'l-mi'râc* (thk. Muhammed Abdülhakîm el-Kâdî), Kahire: Dâru'l-hadîs, 1989.
- İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye* I-IV, Kahire: Dâru'l-Fikr, tsz.
- İbn İshâk, *Siyer* (çev. Sezâi Özel), İstanbul: Akabe, 1991.
- İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ* I-X (thk. Ali Muhammed Ömer), Kahire: Mektebetü'l-hançî, 2001.
- Kastallânî, Ebu'l-Abbas Ahmed, *Mevâhibu'l-ledûniyye* I-II (çev. Bâkî, sad. H. Rahmi Yananlı), İstanbul: Divan, 1983.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân* I-XXIV (thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2006.
- M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, Ankara: TDV, 2004.
- Mahmûd Mahmûd el-Ğurâb (der.), *Rahmetü'n-mine'r-rahmân fi tefsîri ve işârâti'l-Kur'ân min kelâmi's-Şeyhi'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabî* I-IV, Dimeşk: Matbaatü'n-nadr, 1989.
- Muhammed Gülşen Efendi, *Tercüme-i Ahvâlü'n-nebiyyi'l-muhtâr*, Hacı Selimağa Ktp., Hüdaî Efendi, nr. 628.
- Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2004.
- Muhyiddin Mehmed Kocervî, *Hâşiyetü Muhyi'd-dîn Şeyh-zâde alâ tefsîri'l-Kâdi'l-Beyzâvî* I-IV, Diyarbakır: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, tsz..
- Müslim, *Sahîh* I-III, İstanbul: Çağrı, 1992.
- Nesai, *Sünen* I-VIII, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Tezeren, Ziver, *Seyyid Azîz Mahmûd Hüdâyî -Hayâtı, Şahsiyeti, Tarîkatı ve Eserleri-* I-II, İstanbul Ü. Edebiyat Fak. Basımevi, 1984.
- Tirmizi, *el-Câmi'* I-V, İstanbul: Çağrı, 1992.
- Yazıcıoğlu Mehmed Efendi, *Envâru'l-âşîkîn: Aşıkların nuru* (çev. Halil Bedi Fırat), İzmir: Ali Alkan Yayınevi, 1969.
- Yılmaz, H. Kamil, *Aziz Mahmud Hüdâyî -Hayatı, Eserleri, Tarîkatı-*, İstanbul: Erkam, 2004.